

Криворучко В. І.

Полтавський державний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

«ЄВРОПЕЙСЬКА» ЛЮДИНА У ПРОЗІ МИРОСЛАВА ДОЧИНЦЯ

У роботі здійснено спробу дослідити творче осмислення проблеми української нації в європейському контексті у творчості популярного українського письменника Мирослава Дочинця, чий твори перекладені на понад півдесятка світових мов. Зокрема, порушено питання взаємовпливів та взаємозбагачення культур, а також ментальної єдності українців з іншими європейськими народами на рівні фундаментальних цінностей: особистості, світу, природи, свободи, праці, добра – власне, усього того, що ніколи не втратить актуальності.

Для творчості лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка (2014), «золотого письменника» України Мирослава Дочинця звернення до євроінтеграційних мотивів є досить органічним і цілком умотивованим. Адже, як стверджує автор, українці – це «європейці давно, ще раніше, ніж Європа була створена. І чомусь весь час це обстоюємо на генетичному рівні...» [7].

У своїх численних творах та інтерв'ю Мирослав Дочинець переконливий у твердженні, що український народ – «кров'ю і духом європейці. Нам потрібно просто модернізувати свою націю, залучаючи європейські цінності і зберігаючи при цьому свої корінні чесноти, свій колорит» [5, с. 92].

На прикладі романів «Вічник. Сповідь на перевалі духу», «Мафтей. Книга, написана сухим пером», «Діти папороті», «Лис», а також збірок філософсько-психологічних зарисовок [5, с. 80] «Світильник слова. Книга життя. Життя книги», «Світло семи днів» та інших текстів Мирослава Дочинця у роботі зроблено спробу довести, що гуманістичні цінності, сповідувані автором та його протагоністами, органічно та повною мірою корелюють із системою морально-етичних, духовних, загальнокультурних принципів, які сповідують демократичні європейські держави.

Тема цивілізаційного вибору України в русі до суспільств зі справедливими правилами життя та законами пронизує творчість Дочинця, водночас автор завжди переконливо доводить, що істинні людські цінності не залежать від національної чи расової належності, бо є результатом внутрішньої роботи індивіда над подоланням власних недоліків, гартуванням свого духу.

Ключові слова: загальноєвропейські цінності, М. Дочинець, наратив, протагоніст, метафора.

Постановка проблеми. Складні обставини, в яких перебуває Україна після повномасштабного вторгнення окупаційних російських військ, показали, водночас, глобальну підтримку нашого народу з боку всього цивілізованого світу та демократичної Європи зокрема. Водночас усе більше стає зрозумілим, наскільки однаковими є традиційні цінності українців та тих європейців, які прийняли в себе багатьох знедолених, вигнаних війною наших громадян, а також які допомагають Україні протистояти збройній агресії держави-терориста. Світовій спільноті стає все більш очевидно, що принципи життя українців, які ґрунтуються на загальнолюдських засадах, аж ніяк не відрізняються від демократичних європейських, адже взаємоінтеграція культур тривала не одне століття.

У творчості Мирослава Дочинця тема загальногуманістичних основ життя українця є чи найбільш поширеною. Ставлення до себе, одне до одного, до природи, до світу загалом – ось основні тематичні осі творчості письменника. Майже в кожному зі своїх текстів він безпосередньо чи опосередковано акцентує на необхідності глибоко осмисленого розуміння життя як найвищого дару, який отримує людина. По суті, в усіх Дочинцевих творах ідеться про людину як найвищу цінність. Дослідження питання українця як людини «європейської» [5, с. 139], як називає Дочинець своїх протагоністів, видається у цьому зв'язку доволі цікавим і перспективним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню творчості лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка Мирослава

Дочинця присвячено вже немало наукових розвідок, оскільки його твори є благодатним ґрунтом для літературознавчого аналізу. М. Слабошпицький, М. Васьків, Л. Горболіс, С. Жила, О. Капленко, О. Талько, О. Іщенко у своїх роботах висвітлювали різні аспекти творчості самотнього письменника, публіциста й видавця. Водночас наукова рецепція творчості Мирослава Дочинця ще перебуває на етапі формування.

Формулювання цілей статті. Мета роботи – з'ясувати, як часто в прозі М. Дочинця вжито образ протагоніста як «європейської» людини, дослідивши контекст його ментальних, морально-етичних, естетичних, духовних цінностей.

Виклад основного матеріалу. В одному зі своїх інтерв'ю щодо роману-бестселера «Вічник. Сповідь на перевалі духу» Мирослав Дочинець зізнається, що його Андрій Ворон, як і Григорій Сковорода, «був «світовим чоловіком», але дуже європейським» [5, с. 139]. У такій аналогії свого протагоніста та мандрованого філософа автор має на увазі не стільки «відрубне життя» Вічника [1, с. 85] у Чорному лісі, а потім його перебування в багатьох місцях «страни» [1, с. 262], у країнах Східної Європи, а далі й на Криті, скільки його духовні й інтелектуальні цінності. Світогляд Ворона – це викристалізована в багатьох життєвих перипетіях система поглядів на життя: «Відчував, як твердне в мені терпіння, як вивільняються скарби затаєної нервової сили. Безмірно вищої сили...» [1, с. 87].

Цінності, які виплекав у собі Вічник, – прості й неймовірно складні водночас. Їх духовна сутність підносить Ворона над щоденною суєтою, робить його «світовим чоловіком»: «Зустрів людину – порадуй її. Бодай теплим поглядом. І сам зігрієшся. Не треба нікого судити з гори. Сам піднімайся на гору. Височини ще більше вивисують достойного і показують нікчемність нікчемного. [...] Не гріши! Не бреш! Не зраджуй! Не бійся! І не буде серце боліти» [1, с. 263–264]. У цих ніби простих і безхитрих заповідях Вічника сконденсовано універсальні правила людського життя та співжиття, тому автор і нарікає його «європейським чоловіком». Хоч саме «любов до України» [1, с. 8] і стала першопричиною Воронових поневірянь, він зумів зберегти й примножити в собі силу духу, стійкість, терплячість, піднятися над бажанням помститися, знайти привід до умиротвореного і світлого душевного миру.

Живучи за своїми принципами, Вічник навчився відчувати радість буття в найпростіших, здавалося б, речах. Незважаючи на відсутність

того, що прийнято у світі називати свободою чи волею, він плекає їх у своєму серці як найвище благо: «Жива окрушина в лоні гір, піщинка в морській мушлі, – я викохував тут у собі перл безсмертної душі. Упосліджений світом і покинутий людьми, замкнений в кам'яній коморі Природи, знайшов я свободу волі і радість ширяння духу» [1, с. 5].

Андрій Ворон – це не плід авторської фантазії, це – реальна людина, «закарпатський Сковорода» [5, с. 60], який свого часу повідав молодому журналістові Мирославу Дочинцю свою історію та поділився власними спостереженнями за життям, людьми, природою, світом. Проживши 104 роки, був він «носієм живої етики. Його заповіді – золоті крихти мудрості, як жити довго в щасті й радості» [5, с. 60]. Заповіді Ворона, народжені в душі цієї унікальної людини, насправді ж становлять собою загальнолюдські цінності, загальногуманістичні істини, тож не випадково книгу перекладено багатьма мовами світу. М. Дочинець стверджує, що «Вічник – стрижень європейського демократизму й плюралізму, філософія пантеїзму, [...] акумулювання радості. [...] А універсальність цієї системи [...] – в утилітарності філософії на щодень. І фактично – для кожного» [5, с. 139].

Інтегрованість «Вічника» у світову белетристику підтверджується численними відгуками, які письменник отримує від вдячних читачів із багатьох країн світу. Він ділиться міркуваннями про те, якщо люди, прочитавши цю книгу, «знайдуть для себе якусь ниточку, щоб [...] самоствердитися, знайти спокій та втамувати апетит до збагачення, значить Вічник недаремно прожив стільки років» [5, с. 137].

За словами автора, кожна з його книг «є прихованою ідеєю-метафорою» [5, с. 82]. «Вічника» він називає метафорою людини і Вічності, а от «Лиса» – метафорою людини і Родини. Головний герой роману – людина без минулого, точніше, він ретельно витравив зі своєї пам'яті своє сирітське дитбудинківське минуле, щоб стати шанованим бізнесменом, бути незалежним і фінансово, і душевно, і ментально. Маючи можливість мандрувати світами, Олександр Лисицький, однак, раптово відчуває свою спорідненість із провінційним містечком і починає розкручувати клубок своєї пам'яті, дошукується своїх коренів. І знаходить їх. За цим цікавим і динамічним сюжетом, що тримає читача до останньої сторінки, – неймовірна кількість глибинних підтекстів – про неперепутні для кожної людини речі: свободу, віру, любов. Цей роман, за висловом автора, – про

необхідність «пряmostояння й прямоходіння як для тіла людського, так і для душі» [5, с. 126].

Як і в кожній книзі Дочинця, в «Лісі» теж є образ мудрого вчителя, своєрідного наставника для протагоніста – це Тата. Саме в його, кримінального авторитета, повчання вкладено насправді загальнолюдські істини про життя як найбільший дар, про те, що воля «не в кулаці. Воля в голові» [3, с. 223]. «Бо несвобода – це не тісний простір. Це тіснота душі, мілина серця. Вільними ми приходимо в цей світ, і ніхто не може накинути пута на нашу безсмертну душу» [3, с. 144]. Кожне повчання Тати в романі «Ліс» корелює з істинами вселюдськими, а не тільки географічно локальними: «Добро – це милість [...] до всього сушого, до кволого, до слабого. До всього, що до сонця тягнеться...» [3, с. 175]. Перейнявши настанови Тати, Лисицькому-Звонарю вдається віднайти душевну рівновагу та відчуття свободи в кожному дні й кожній ситуації.

За свободу бореться й протагоніст роману «Діти папороті». Колишній боєць на псевдо «Бальзак», він утратив здоров'я в боях із російськими окупантами, тож мусить шукати душевне та фізичне відновлення в тиші забутого гірського села. І з часом таки знаходить його, долучаючись до щоденної неспішної роботи, а згодом – і до простої, але глибокої мудрості: «сей світ – найбільше диво і кожний день – твій день, приготовлений для тебе» [2, с. 191]. У цій лаконічній фразі криється універсальна порада всім, незалежно від віку, статі, національності тощо.

Пророчо звучать у романі «Діти папороті» рядки про привласнення росіянами нашої історії, культури, навіть назви: «Руси і московити, яких останні намагаються подавати як синоніми, насправді є цілком різними. Ця навмисна плутанина дозволила московитам привласнити чужу історію [...]. Тим часом європейські вчені розвінчали цю історичну брехню й довели, що Московія є туранська країна, тобто азійська. А московити – татарським народом як за походженням, так і за своїми інстинктами...» [2, с. 111]. Хіба не застережливо звучать ці міркування для українців, яким не пощастило мати сусіда-клептомана й терориста? Хіба не відчувається натяк на зловісні реалії сьогодення? Хіба варто було ігнорувати висновки європейських учених, озвучені Дочинцем у романі задовго до повномасштабного вторгнення? Питання риторичні.

У цьому контексті надзвичайно гостро сьогодні звучить філософська зарисовка в збірці «Світло семи днів» під назвою «Зброя Черчилля»,

де М. Дочинець порушує проблему про роль особистості в історії. Міркуючи над тим, що саме зробило Черчилля людиною, яка «єдино протистояла Гітлеру, можливо, навіть врятувала від його поневолення світ» [6, с. 192], автор доходить висновку, що чесність зі своїм народом стала основним аргументом політика. Він закликав протистояти ворогові, адже «народи, які впали в боротьбі, піднімаються знову. А ті, що покійно здаються, безслідно щезають. За ці півгодини промови Англія стала іншою, змінилася формула її крові» [6, с. 192]. Звернення до постаті легендарного європейського політика нині видається цілком логічним, а от на момент створення книги «Світло семи днів. Маленькі історії для душі» Дочинець актуалізує цей образ, ніби передбачаючи аналогії з Україною 2022 року.

Протагоніст однойменного роману «Мафтей. Книга, написана сухим пером» пройшов тисячі кілометрів європейськими дорогами, починаючи цей шлях ще з юних літ. Мандри склали майже півстоліття життя протагоніста, проте вони дали йому не менше знань і досвіду, аніж сотні прочитаних ним книг.

Ставши знатником, цілителем, до якого йдуть на пораду і бідні, і багаті, спочатку Мафтей здобував свої унікальні знання від монаха-схимника Аввакума, який учив: «Є смак життя – головний смак. Той смак, що в страві, у воді, в прилюбній роботі, в бесіді» [4, с. 74]. Пізніше кожен, хто зустрічається Мафтеєві, стане для спостережливого юнака вчителем життя. Згодом він дійде висновків, дуже близьких до вчення Сквороди: «За видимою простотою криється більше невидимого» [4, с. 32]. Збагнувши багато життєвих істин, Мафтей вирішує: «Світ не переломши. Подолати його чорноту можна лише створивши нову світлість (курсив – М.Д.) [4, с. 15].

Одвічна тема протистояння добра і зла звучить у Дочинцевому романі неодноразово, при цьому автор завжди вкладає в розмірковування свого протагоніста рішення долати темряву в собі, а отже, і навколо себе. Ця загальнолюдська істина вкотре підкреслює універсальність пропонованих автором блискучих афористичних узагальнень про людину в контексті свого екзистенційного вибору: «Ніхто не каже – бути крилатим. Говориться – ставати ним. День крізь день... Правдешня свобода – се не миттєве пізнання. Се тривке і болісне дозрівання, як у того мотиля [...]. Се пережиття й нутряна переміна, що вимагають напруги, терпеливості, душевного вмирання і воскресання... Крила – не ряст, ростуть довго» [4, с. 179].

Світоглядна наповненість книг Мирослава Дочинця закорінена у загальногуманістичні принципи, у віддавна сповідувані українцями як частиною європейської спільноти цінності, що полягають у розвитку особистості, її гармонійному становленні, у її всебічній підтримці громадянським суспільством, у якому людина є найвищою цінністю.

В одному зі своїх інтерв'ю письменник говорить про загальноєвропейське і християнське наповнення своїх книг, уважаючи що в «якомусь сенсі ми навіть більше європейці, ніж самі європейці. Ми готові захищати ці цінності й захищаємо їх [...]. Ми ж відкриваємо їх по-новому, відкриваємо їх у собі і повертаємося до них. Ми повертаємося до свого розмагніченого простору. [...] Але безумовно, ми – європейці. Ми несемо цю християнізовану європейськість. І ми гарні працівники в Європі. Ми чесні [...] наш дух, можливо, десь загублений, десь розмагнічений, десь не такий модерновий, європейський. Але він розбудився. Україна починає брунькувати, давати паростки надії» [7].

Кажучи про момент «пробудження» української самості під час Майдану, Дочинець передбачає: «Євромайдан – це не казочка. Ще буде велика і страшна боротьба [...], як боротьба за волю, за очищення України. [...] Ось і наша національна ідея розквітла на Майдані – на території волі. [...] Навіть Європа не очікувала, що нове живлюще джерело заб'є з України» [7].

Сьогодні Європа подає руку допомоги закритавленій в цій тривалій битві за свій євроінтеграційний вибір Україні, сьогодні Європа вкотре доводить свої демократичні засади. Братська підтримка європейських та інших народів світу відчутно додає українцям сил на відстоювання свободи, добра й людяності.

Свого часу часто бував у європейських країнах і письменник, публіцист та видавець Мирослав Дочинець, а повертаючись додому, він, як завжди, говорив, що «закарпатець – глибокий патріот європейської України. Цей патріотизм починається з брами, з двора, з виноградника, повних

пивниць, теплих, із будинків, машин... І він, хоч іде [...] в Європу, проте повертається» [7].

На глибоке переконання Мирослава Дочинця, «де б ти не був – ти вдома. На тому місці, де ти є, маєш прийняти в себе все метафізично – культуру, сутність людей. І тільки тоді місце починає тобі допомагати енергетично» [7].

Його книги, видані багатотисячними накладами, переконливо доводять, що українці – такі ж повноправні європейці – і не тільки географічно, а насамперед – ментально, духовно, ціннісно.

Висновки та перспективи дослідження. Таким чином, аналізуючи проблему «європейської» людини у творчості Мирослава Дочинця, можна стверджувати, що загальногуманістичні принципи, притаманні європейським демократичним засадам та цінностям, є для сучасного українського письменника визначальними. Адже в кожному своєму образі, у кожній фабулі він так чи так обстоює вічні життєві істини, запевняючи, що всі його книги написані «про одне – про Служіння, про Гідність, про Віру, Надію і Любов» [5, с. 126]. Тобто повага до життя, до прав і гідності особистості, довіра, толерантність, екологічність – усе, що складає гуманістичну архітектуру європейських цінностей – буквально пронизують кожен текст Мирослава Дочинця. За словами автора, кожен його протагоніст несе місію служіння, триєдину потребу: «бути потрібним людям, бути потрібним Богу і бути потрібним собі» [7].

Тема європейської ідентичності українця звучить у Дочинця цілком органічно: «Ми – європейці давно, ще раніше, ніж Європа була створена. І чомусь весь час це обстоюємо на генетичному рівні. Але це не важливо. Важливо, як ми розвиваємося внутрішньо, як ми до цього підіймаємося. Я завжди пишу про людину. А вона одна й та ж, починаючи від напівдикого кроманьйонця» [7].

Порушена в роботі проблема становить інтерес для подальшого дослідження, оскільки авторству М. Дочинця належить більше двох десятків книг, кожна з яких можна аналізувати в контексті порушеної теми.

Список літератури:

1. Дочинець М. Вічник. Сповідь на перевалі духу : роман. Мукачево : Карпатська вежа, 2013. 280 с.
2. Дочинець М. Діти папороті : роман. Мукачево : Карпатська вежа, 2021. 327 с.
3. Дочинець М. Лис та інші детективні історії : роман, оповідання. Мукачево : Карпатська вежа, 2017. 354 с.
4. Дочинець М. Мафтей. Книга, написана сухим пером : роман. Мукачево : Карпатська вежа, 2020. 352 с.
5. Дочинець М. Світильник слова. Книга життя. Життя книги. Мукачево : Карпатська вежа, 2017. 207 с.
6. Дочинець М. Світло семи днів. Маленькі історії для душі. Мукачево : Карпатська вежа, 2021. 203 с.
7. Константинова К. Письменник Мирослав Дочинець: «Євромайдан – це не казочка. Ще буде велика і страшна боротьба». URL: <https://zahid.espresso.tv/u-pevnomu-sensi-ukraintsi-bilshe-evropeytsi-nizh-sami-evropeytsi-pismennik-miroslav-dochinets> (дата звернення 14.09.2022)

Krivoruchko V. I. «The European person» in prose by Miroslav Dochinets

The work attempts to investigate the creative understanding of the problem of the Ukrainian nation in the European context in the works of the popular Ukrainian writer Myroslav Dochinets, whose works have been translated into more than half a dozen world languages. In particular, the issue of mutual influences and mutual enrichment of cultures, as well as the mental unity of Ukrainians with other European peoples at the level of fundamental values: individuality, peace, nature, freedom, work, goodness – in fact, everything that will never lose its relevance was raised.

For the work of the laureate of the Taras Shevchenko National Prize of Ukraine (2014), the “golden writer” of Ukraine, Myroslav Dochinets, the appeal to European integration motives is quite organic and fully motivated. After all, as the author claims, Ukrainians are “Europeans for a long time, even before Europe was created. And for some reason, we all the time defend it at the genetic level...” [1].

In his numerous works and interviews, Myroslav Dochinets defends the opinion that the Ukrainian people are “Europeans in blood and spirit. We just need to modernize our nation, attracting European values and at the same time preserving our native virtues, our color” [2, p. 92].

On the example of the novels “The Eternity. Confession at the Pass of the Spirit”, “Maftai. A Book Written with a Dry Pen”, “Children of the Fern”, “The Fox”, as well as collections of philosophical and psychological sketches [2, p. 80] “Luminary of the Word. The Book of Life. Life of a Book”, “Light of the Seven Days” and other texts by Miroslav Dochinets, the work attempts to prove that the humanistic values professed by the author and his characters, organically and completely correlate with the system of moral, ethical, spiritual, general cultural principles professed by democratic European states.

The theme of Ukraine’s civilizational choice in the movement towards societies with fair rules of life and laws permeates Dochinets’s work, while the author always convincingly proves that true human values in general do not depend on national or racial affiliation, because they are the result of an individual’s internal work to overcome his own shortcomings, tempering your spirit.

Key words: *common European values, M. Dochinets, narrative, protagonist, metaphor.*